

В. Б. ДАЦЮК

Віталій Богданович Дацюк, студент магістра-тури юридичного факультету Закарпатського державного університету

СПІВВІДНОШЕННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ЗЛОЧИНІВ ТА ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ ЕКОНОМІКИ

Досліджуючи сферу економіки як об'єкт злочинного посягання, сучасні кримінологи оперують такими двома базовими категоріями як «злочини у сфері економіки» та «економічні злочини», а також низкою похідних понять: «злочини економічної спрямованості», «господарські злочини», «злочини у сфері господарської діяльності», «підприємницькі злочини», «службово-економічні злочини» тощо. Незважаючи на різне етимологічне навантаження, ці поняття часто ототожнюються, що призводить до невинного розширеного або навпаки звуженого їх тлумачення.

Проблемою співвідношення понять «економічні злочини» та «злочини у сфері економіки» більшою чи меншою мірою займалися такі відомі вчені, як А. П. Закалюк, О. Г. Кальман, В. М. Попович, М. І. Хавронюк та ін. Водночас серед кримінологів до сьогодняшнього часу так і не утвердилася єдина думка щодо розв'язання даної проблеми.

У своїй статті ми ставимо завдання зробити етимологічний та праксеологічний аналіз позицій різних вчених, що тією чи іншою мірою вивчали дану проблематику.

Перш за все звернемося до мовної семантики понять «економічні злочини» та «злочини у сфері економіки» і встановимо їх смисловий обсяг.

Великий тлумачний словник сучасної української мови визначає поняття «економіка» як: 1) сукупність суспільно-виробничих відносин; 2) господарське життя, стан господарства (країни, району і т.п.); 3) структура і фінансово-матеріальний стан якої-небудь галузі господарської діяльності. Відповідно термін «економічний» стосується організації і ведення економіки¹. При цьому відзначимо той факт, що стосовно терміна «економіка» дуже близьким за значенням є термін «господарство», який означає: 1) сукупність виробничих відносин того чи іншого суспільного укладу, спосіб виробництва; 2) все, що складає виробництво, служить виробництву, економіка². Тому в кримінології словосполучення економічні злочини та господарські злочини здебільшого використовуються як тотожні, однопорядкові.

У свою чергу поняття «сфера» визначається як район дії, межі поширення чого-небудь³. Отже, в буквальному значенні сфера економіки означає межі поширення господарського життя держави, а економічний – це той, що безпосередньо стосується організації і ведення господарювання. Тому, на думку шведського вченого Б. Свенсона⁴, економічні злочини – це ті злочини, які вчиняються в процесі економічної (господарської) діяльності, а, на думку В. М. Поповича⁵, економічні злочини – це ті злочини, що вчиняються не лише в процесі, а й під виглядом економічної діяльності та із застосуванням фінансово-господарських інструментів. Таке визначення, на наш погляд, найбільш чітко та повно відображає специфіку економічної злочинності.

Разом із тим, у юридичній науці і практиці не завжди приділяється увага лексичному значенню правових категорій. Натомість кожен автор намагається висловити власне розуміння досліджуваних ним понять.

Аналізуючи наукову літературу, можна виділити три варіанти співвідношення понять «злочини в сфері економіки» та «економічні злочини»:

- 1) ці поняття повністю ототожнюються;
- 2) ширшим за обсягом вважається поняття «економічні злочини»;
- 3) ширшим за обсягом вважається поняття «злочини в сфері економіки».

Перший варіант був використаний українським законодавцем при формулюванні назви розділу VII Особливої частини КК «Злочини у сфері господарської діяльності». По суті даний розділ включає в себе власне господарські (економічні) злочини, що вчиняються в процесі легальної чи псевдолегальної господарської діяльності, залишаючи поза увагою інші злочини економічного спрямування, що не обов'язково мають зв'язок з процесом господарської діяльності. Отже, назва розділу була обрана невдало. Як зазначає В. М. Попович, термін «сфера» необґрунтовано розширює межі правовідносин, які нібито врегульовує в цьому розділі законодавець, адже в межах сфери господарської діяльності можуть вчинятися не лише господарські злочини, а й вбивства на замовлення, шантаж і деякі інші злочини⁶.

У науковій літературі ототожнення економічних злочинів та злочинів у сфері економіки здебільшого відбувається шляхом розширеного тлумачення першого поняття. Зокрема в підручнику з кримінології за редакцією І. М. Даньшина дається наступне визначення економічної злочинності: «Економічна злочинність у широкому розумінні включає в себе злочини, що вчиняються в сфері відносин власності, господарсько-економічної діяльності, порушення посадовою особою своїх обов'язків, що завдали істотної шкоди економічним інтересам державних чи колективних підприємств, в сфері економічної безпеки»⁷.

Другий варіант співвідношення досліджуваних понять можна знайти в російському підручнику з кримінології за редакцією В. Н. Бурлакова та В. П. Сальникова. Автори цього підручника стверджують, що поняття «злочинність в сфері економічної діяльності» по відношенню до більш загальної категорії «економічна злочинність» носить частковий, співвідпорядкований характер. При цьому економічна діяльність ототожнюється з підприємницькою, а злочинність в сфері економічної діяльності, на думку авторів, являє собою не що інше, як злочинність в сфері підприємництва⁸.

Така позиція, на наш погляд, видається достатньо хиткою. Ми вже обґрунтували думку про те, що використання в юриспруденції поняття «сфера» передбачає широке коло правовідносин. З огляду на це, досить дивним виглядає той факт, що економічні злочини вважають більш загальною категорією, ніж злочини в сфері економічної діяльності. При цьому дозволимо собі зауважити, що слід відмежовувати поняття «сфера економічної діяльності» та «процес економічної діяльності». Злочини в процесі економічної діяльності власне і є економічними злочинами. У свою чергу сфера економічної діяльності за своїм смисловим навантаженням, враховуючи значення терміна «сфера», є поняттям більш наближеним до категорії сфери економіки. З цього випливає, що злочини в сфері економічної діяльності можуть вчинятися не лише в процесі економічної діяльності, а й у межах інших неекономічних відносин, які однак належать до сфери господарювання (наприклад, зловживання службовим становищем, що завдало значних матеріальних збитків державі). Саме тому злочини в сфері економічної діяльності є поняттям, якщо не тотожним до категорії злочинів у сфері економіки, то лише дещо вужчим від нього, однак значно ширшим, ніж економічні злочини.

Помилково також ототожнювати економічну злочинність, чи тим більше злочинність у сфері економічної діяльності, зі злочинністю в сфері підприємництва. До економічних злочинів належать не лише підприємницькі злочини, а й фінансові злочини (виготовлення або збут фальшивих грошей чи цінних паперів; порушення правил валютних операцій тощо), злочини проти бюджетної системи, злочини в сфері регулювання переміщення майна через митний кордон України (контрабанда) та ін. Підприємницькі злочини є лише одним із різновидів економічних. Цієї думки дотримується і Пленум Верховного Суду України, який в постанові № 3 від 20 квітня 2003 р. зазначає: «Підприємницька діяльність є одним із видів господарської діяльності, обов'язкові ознаки якої – безпосередність, систематичність її здійснення з метою отримання прибутку»⁹.

З огляду на наведену нами вище семантику словосполучень «економічні злочини» та «злочини у сфері економіки» найбільш прийнятним є третій варіант їх співвідношення, згідно з яким ширшим поняттям вважаються злочини у сфері економіки. Яскравим представником цієї позиції є А. П. Закалюк, який вважає, що сфера економіки включає в себе наступні складові елементи: 1) власність як юридичне вираження грошового та іншого майна й інтересів суб'єкта; 2) інвестиції (кредити), загалом фінанси; 3) людські ресурси; 4) речові ресурси (сировина, матеріали, механізми, інструменти тощо); 5) економічні відносини (виробництва, розподілу, обміну); 6) управління економікою; 7) економічний результат (прибуток, зокрема додаткова вартість). Злочини у сфері економіки спрямовуються проти згаданих її структурних елементів (усіх або кожного)¹⁰.

На думку О. Г. Кальмана, термін «злочинність у сфері економіки» вживається у трьох розуміннях: у широкому, середньому і вузькому. Найбільш розповсюдженим є широке визначення, за яким під злочинністю у сфері економіки розуміють усі види злочинів, які зазіхають на економіку, права, свободи, потреби учасників економічних відносин, і порушують нормальне функціонування економічного механізму, спричиняють різним соціальним цінностям і благам шкоду. У середньому значенні до злочинності у сфері економіки відносять злочини проти власності, господарські та корисливі службові злочини. У вузькому – злочини проти власності і господарські злочини¹¹. В аспекті співвідношення з економічною злочинністю, на наш погляд, найбільш влучним є широке визначення злочинності у сфері економіки. Однак сам О. Г. Кальман вважає, що застосування широкого підходу до визначення поняття і структури злочинності у сфері економіки не дає можливості встановити її реальні обсяги, об'єктивні економічні і правові параметри, розробити ефективну кримінологічно-економічну модель превентивного впливу. При цьому вчений вживає поняття «злочинність у сфері економіки» у вузькому розумінні, нерідко замінюючи цей термін на «економічна злочинність», включаючи до неї власне господарські злочини, злочини в сфері відносин власності, вчинені в процесі економічної діяльності та злочини в сфері відносин обслуговування населення.

Вузьке розуміння «злочинності у сфері економіки» не є виправданим, адже поза увагою залишається значна кількість інших злочинів економічного спрямування. Як зазначає В. М. Попович, злочинне посягання на встановлені відносини у сфері економіки може бути вчиненом як у формі крадіжки, вимагання (рекету), розбійного нападу (вбивства на замовлення), рейдерства, неправомірного втручання чиновників, так у формі привласнення (фінансово-матеріальних цінностей матеріально-відповідальними чи службовими особами суб'єктів підприємництва) інших злочинів проти власності, податкових злочинів чи інших господарських злочинів¹². У свою чергу російський кримінолог М. Іванов виділяє категорію службово-економічних злочинів¹³, які також належать до сфери економіки, але за суб'єктивним складом та особливостями способів

вчинення виходять за межі економічних злочинів у тому вигляді, в якому вони представлені у відповідних розділах Кримінальних кодексів України та Російської Федерації.

Разом із тим зауважимо, що великий масив злочинів, які відносяться до сфери економіки, створює серйозну проблему методологічного характеру в аспекті можливості формування єдиного підходу щодо запобігання такій різноаспектній злочинності. Однак ми вважаємо, що цю проблему можна вирішити, якщо застосувати комплексний підхід, який би поєднував у собі заходи протидії економічним, службовим злочинам, злочинам проти власності, злочинам у сфері обслуговування населення та іншим злочинам економічного спрямування.

Для розмежування економічних злочинів та злочинів у сфері економіки слід врахувати їх наступні особливості.

Перш за все, це суб'єктний склад злочинів. Так, злочини в сфері економіки на відміну від економічних злочинів можуть вчиняти особи, які не обов'язково повинні бути суб'єктами господарювання, але мають відношення до процесу господарської діяльності (наприклад, службові особи, на яких покладені організаційно-розпорядчі чи адміністративно-господарські обов'язки).

Важливе значення має об'єктивна сторона злочину, а саме характер діяння та спосіб його вчинення. В. М. Попович вказує, що економічні злочини здійснюються з протиправним використанням легітимних технологічно-облікових операцій, фінансово-господарських інструментів, організаційно-регулятивних та контрольно-управлінських прав і повноважень¹⁴. З іншого боку, злочини у сфері економіки не обмежуються лише фінансово-господарськими та технологічно-обліковими операціями, а передбачають широкий спектр діянь, вибір яких залежить від того, на який з елементів сфери економіки посягає злочин.

Відмінність між економічними злочинами та злочинами у сфері економіки, крім суб'єктного складу та способів вчинення, також полягає в особливостях об'єкта злочинного посягання. Якщо об'єктом економічних злочинів завжди виступають певні економічні відносини, то для злочинів у сфері економіки ці відносини не завжди становлять обов'язковий безпосередній об'єкт посягання, яким можуть бути навіть життя та здоров'я людини, відносини власності, відносини, що забезпечують нормальну службову діяльність тощо. Економічні відносини в такому разі лише, так би мовити, обтяжують основний об'єкт злочину, виступаючи додатковим факультативним об'єктом.

Для підтвердження даної позиції наведемо конкретний приклад.

3 липня 2008 р. Печерський районний суд м. Києва засудив директора ТОВ «Союз фінансових ініціатив» за злочини, передбачені ч. 2 ст. 367 (службова недбалість, що спричинила тяжкі наслідки) та ч. 1 ст. 366 (службове підроблення)¹⁵. Суть справи полягає в тому, що підсудна, перебуваючи на посаді директора ТОВ «Союз фінансових ініціатив» та будучи службовою особою, у 2007 р. неналежним чином виконувала свої службові обов'язки, пов'язані з організацією та веденням податкового обліку на підприємстві та із забезпеченням фіксування фактів здійснення всіх господарських операцій у звітному періоді, через несумлінне ставлення до них, що спричинило тяжкі наслідки у вигляді ненадходження до державного бюджету за червень 2007 р. податку на додану вартість у сумі 1 288 259 грн. Також було доведено, що підсудна на підставі завідомо неправдивих документів отримала ліцензію на будівельну діяльність, яка в подальшому була використана нею під час надання послуг з будівництва іншим суб'єктам господарювання.

Як бачимо, вчинені злочини, з огляду на кримінально-правову кваліфікацію за ч. 1 ст. 366 та ч. 2 ст. 367 КК, належать до злочинів у сфері службової діяльності (розділ XVII Особливої частини КК). Однак, виходячи з матеріалів даної кримінальної справи, вказані діяння мають явно економічне спрямування, адже держава отримала збитки у вигляді ненадходження до бюджету великої суми коштів, а сама засуджена незаконно здійснювала господарську діяльність.

Розглянемо детальніше характер інкримінованих підсудній діянь. Дії, кваліфіковані за ч. 2 ст. 367 КК, полягали у тому, що засуджена, будучи службовою особою, неналежним чином виконувала покладені на неї законодавством та статутом товариства службові обов'язки, а саме: при складанні в червні 2007 р. щомісячних податкових декларацій з податку на додану вартість, не здійснила належний контроль за достовірним відображенням в них даних податкового та бухгалтерського обліку ТОВ «Союз фінансових ініціатив» щодо обсягу податкових зобов'язань підприємства, внаслідок чого до державного бюджету не було сплачено податок на додану вартість. Вирішальне значення при кваліфікації даного діяння мала форма вини: умисел чи необережність. У силу того, що в ході досудового слідства та судового розгляду справи було доведено необережне ставлення підсудної до вчинюваних нею дій, даний злочин отримав кваліфікацію за ч. 2 ст. 367 КК. За умови доведення факту умислу дане діяння слід було кваліфікувати за ч. 3 ст. 212 КК як умисне ухилення від сплати податків в особливо великих розмірах. Це підтверджує той факт, що вчинений злочин за своїм характером незалежно від кримінально-правової кваліфікації має чітко виражене економічне спрямування, а його віднесення до категорії економічних чи службових залежить від особливостей суб'єктивної сторони складу злочину.

Об'єктивна сторона іншого злочину, в якому була звинувачена підсудна, полягає в тому, що вона подала до Міністерства будівництва, архітектури та житлово-комунального господарства України документи, що містили завідомо неправдиві відомості, і на їх підставі отримала ліцензію на будівельну діяльність. У результаті підсудна незаконно здійснювала господарську діяльність у сфері надання послуг з будівництва іншим суб'єктам господарювання. Здавалося б, даний злочин є явно економічним, бо безпосередньо посягає на порядок здійснення господарської діяльності. Однак при його кваліфікації за ч. 1 ст. 366 КК як службового зло-

чину перш за все бралось до уваги те, що він був вчинений власне не в процесі господарської діяльності, а службовою особою з метою отримання права на ведення такої діяльності.

Разом із тим, враховуючи обставини даної справи, слід визнати той факт, що вчинені злочини за своєю кримінально-правовою кваліфікацією хоч безпосередньо і не належать до економічних злочинів, передбачених розділом VII Особливої частини КК, але посягають на економічні відносини, несуть шкідливі наслідки для економіки і тому відносяться до злочинів у сфері економіки.

Таким чином, практика підтверджує некоректність формулювання законодавцем назви розділу VII Особливої частини КК, який по суті містить перелік не злочинів у сфері господарської діяльності, а власне господарських (економічних) злочинів. Та й практично неможливо в одному розділі КК передбачити всі злочини у сфері економіки. Віднесення протиправного діяння до категорії злочинів у сфері економіки залежить від обставин конкретної справи. У наведеній нами кримінальній справі злочини, що віднесені законодавцем до службових, справді мають економічний характер, однак це не є їх обов'язковою ознакою. Економічні відносини тут виступають лише факультативним об'єктом згаданих нами складів злочинів, а, отже, їх не можна у всіх випадках однозначно відносити до злочинів у сфері економіки.

Те ж саме стосується злочинів проти власності, родовим об'єктом яких виступають відносини власності, що охороняються кримінальним законом як частина економічних відносин, як основа економічної системи держави¹⁶. За одних обставин злочини, передбачені розділом VI Особливої частини КК, можуть мати економічне спрямування та наносити збитки економіці держави, а за інших – лише посягають на майнові права окремих громадян. Так, привласнення чи розтрата державного або комунального майна шляхом зловживання службовим становищем (ч. 2 ст. 191 КК) має безпосередній зв'язок з економічною діяльністю держави. У свою чергу це ж саме діяння, вчинене пересічним громадянином щодо майна свого сусіда, який йому це майно ввірив у володіння (ч. 1 ст. 191 КК), аж ніяк не пов'язане з особливостями функціонування господарського механізму держави.

З огляду на це вбачаємо також невдалою назву розділу VIII Кримінального кодексу Російської Федерації «Злочини в сфері економіки», який включає в себе три глави: злочини проти власності (глава 21), злочини у сфері економічної діяльності (глава 22) та злочини проти інтересів служби у комерційних та інших організаціях (глава 23). М. І. Хавронюк вважає, що назву цього розділу можна було б залишити, розбивши главу 22 на кілька глав, враховуючи те, що вона містить статті, які передбачають відповідальність за злочини у різних сферах економіки¹⁷. Однак, на наш погляд, і така позиція не є достатньо виправданою, адже поняття «злочини в сфері економіки» та «злочини в сфері економічної діяльності» не мають суттєвих відмінностей, а використання поняття сфера, як ми вже зазначали, створює методологічну помилку в дослідженні економічної злочинності. Назва глави за своїм змістом ширша, ніж смисловий обсяг злочинів, що в ній містяться.

Таким чином, враховуючи викладене, ми приєднуємося до думки В. М. Поповича, який вважає, що економічні злочини завжди вчиняються під виглядом легітимних фінансово-господарських операцій та в процесі економічної діяльності¹⁸. Стосовно злочинів у сфері економіки слушною є позиція А.П.Закалюка, який поділяє їх на сім видів за елементом економічного процесу, на який спрямований злочин¹⁹. Відповідно економічні злочини та злочини у сфері економіки співвідносяться між собою як частка і ціле. Саме такого характеру співвідношення цих понять необхідно дотримуватися в ході їх дослідження. Розширене або звужене тлумачення однієї з цих категорій є суттєвою помилкою методологічного характеру, яка в результаті може спотворити результат наукового пошуку в цілому.

¹ Великий тлумачний словник української мови / [уклад. і голов. ред.. В. Т. Бусел] – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2001. – 1440 с. – С. 256.

² Там само. – С. 193.

³ Там само. – С. 1220.

⁴ *Свенсон Б.* Экономическая преступность / Пер. со швед. / Б. Свенсон. – М.: Прогресс, 1987. – 160 с.

⁵ *Попович В. М.* Методика розслідування економічних злочинів: Навчально-методичний посібник / В. М. Попович, М. В. Попович. – Ужгород: Редакційно-видавничий відділ ЗакДУ, 2009. – 54 с.

⁶ *Попович В. М.* Щодо юридичної техніки оптимізації обсягів Кримінального кодексу України та вдосконалення правозастосовної практики / В. М. Попович // Кримінальний кодекс України 2001 р.: проблеми застосування і перспективи удосконалення: Матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 7–8 квітня 2006 р. – Львів, 2006. – Ч. 1. – С. 92–97.

⁷ *Даньшин І. М.* Криминологія. Особлива частина: Навчальний посібник для студентів юридичних спеціальностей вищих закладів освіти / І. М. Даньшин, В. В. Голіна, О. Г. Кальман; за ред.. І. М. Даньшина. – Харків: Право, 1999. – 232 с. – С. 69.

⁸ Криминологія. Учебник для юридических вузов / [Акутаев Р. М., Вандышев В. В., Волгарева И. В. и др.]; под ред. В. Н. Бурлакова, В. П. Сальникова. – СПб.: Санкт-Петербургская академия МВД России, 1998. – 576 с.

⁹ Постанова № 3 від 20 квітня 2003 р. «Про практику застосування судами України законодавства про окремі злочини у сфері господарської діяльності» [Електронний ресурс] / Пленум Верховного суду України. – Режим доступу:

¹⁰ *Закалюк А. П.* Курс сучасної української криминології: теорія і практика: У 3 кн. / А. П. Закалюк. – К.: Видавничий дім «Ін Юре», 2007. – Кн. 2: Криминологічна характеристика та запобігання вчиненню окремих видів злочинів. – 712 с. – С. 100–101.

¹¹ *Кальман О. Г.* Злочинність у сфері економіки України: теоретичні та прикладні проблеми попередження: Автореф. дис... д-ра юрид. наук: 12.00.08 [Електронний ресурс] / О. Г. Кальман; Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого. – Х., 2004. – 40 с. – укр. – Режим доступу до автореф.: <http://www.nbuv.gov.ua/ard/2004/04kogppp.zip>

¹² Попович В. М. Актуальні проблеми кримінального права: Навч. посібник / В. М. Попович. – К.: Юрінком Інтер, 2009. – 256 с. – С. 207.

¹³ Иванов М. Служебно-экономическая преступность: уголовно-правовые и криминологические аспекты // Уголовное право. – 2005. – № 2. – С. 112–115.

¹⁴ Закалюк А. П. Вказана праця. – С. 208.

¹⁵ Судові прецеденти (вибрані) [Електронний ресурс] / Інформаційно-аналітичний центр «ЛІГА», ТОВ «ЛІГА:ЗАКОН», 2011. – 1 електрон. опт. диск (CD-ROM); 12 см.

¹⁶ Кримінальне право України: Особлива частина: Підручник / [Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, С. Б. Гавриш та ін.]; за ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – 3-тє вид., перероб. і допов. – К.: Юрінком Інтер, 2007. – 624 с. – С. 155.

¹⁷ Хавронюк М. І. Кримінальне законодавство України та інших держав континентальної Європи: порівняльний аналіз, проблеми гармонізації: Монографія / М. І. Хавронюк. – К.: Юрисконсульт, 2006. – 1048 с.

¹⁸ Попович В. М. Вказана праця.

¹⁹ Закалюк А. П. Вказана праця. – С. 101.

Резюме

У статті проведено аналіз понять «економічні злочини» та «злочини у сфері економіки» з точки зору їх взаємозв'язку та необхідності розмежування. На основі існуючих у науковій літературі позицій даються власні пропозиції щодо вирішення порушеної проблеми.

Ключові слова: сфера економіки, економічна діяльність, економічні злочини.

Резюме

В статье проведен анализ понятий «экономические преступления» и «преступления в сфере экономики» с точки зрения их взаимосвязи и необходимости разграничения. На основе существующих в научной литературе позиций даются собственные предложения по решению затронутой проблемы.

Ключевые слова: сфера экономики, экономическая деятельность, экономические преступления.

Summary

The article analyzes the concepts «economic crimes» and «crimes in economics» in terms of their relationship and the necessity of separation. An author suggested the solution to this problem based on existing scientific literature position.

Key words: area economy, economic activity, economic crimes.

Отримано 21.02.2011

О. В. ЛОПУШАНЬСКА

*Ольга Володимирівна Лопушанська, студентка
V курсу Інституту права та суспільних відносин
Університету «Україна»*

МОВНА ПОЛІТИКА У ГАЛУЗІ ОСВІТИ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ОСНОВИ

Визначаючи освіту як невід'ємну складову розвитку та процвітання будь-якого суспільства, всі цивілізовані країни спрямовують свої зусилля на удосконалення системи освіти та науки, які покликані надати людині достовірні знання про навколишній світ, сформувати певні уміння та навички, надати можливість розвиватися, і в результаті проведених досліджень зробити внесок у розвиток суспільства шляхом надання пропозицій щодо удосконалення певних напрямів народного господарства, діяльності державних органів влади, внесення змін і доповнень до чинного законодавства, налагодження виробництва, культурного розвитку держави.

Дійсно, дедалі частіше ми є свідками реформування освітньої галузі, яке зводиться до залучення більш ефективних методів навчання, удосконалення системи контролю знань учнів і студентів та створення умов для навчання людей з інвалідністю. Серед інших привертають увагу заходи, спрямовані на сприяння вивченню української мови як державної, а також такі, що дають змогу національним меншинам вивчати мови цих меншин та/або навчатися ними. Адже, як вважає Є. Ткаченко, мова відіграє провідну роль у процесі формування особистості людини, здобуття освіти, долучення до надбань культури, національної самоідентифікації людини, а також є, як правило, одним із основних чинників формування сучасної нації. Важливе значення для мови має активна позиція держави, її мовна політика, що спрямована на реалізацію або, навпаки, «заморожування» дії певних правових норм, які регулюють мовні відносини¹. Але, як зазначає Б. Козьмук, сучасний стан української мови характеризується відсутністю належного механізму її пропагування у сфері освіти². Отже, питання аналізу правових засад мовної політики у галузі освіти і становить основний зміст цієї статті, **актуальність** якої зумовлена необхідністю збереження культурної спадщини українського наро-